

Sygn. akt II CKN 20/97

W Y R O K
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 marca 1997 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSN - K. Kołakowski

Sędziowie: SN - F. Barczewska (spraw.)

SN - M. Słoniewski

Protokolant: G. Banaszewska

po rozpoznaniu w dniu 5 marca 1997 r.

na rozprawie sprawy z powództwa K. W., A. D., H. K., W. Z. i S. P.

przeciwko [...] Spółdzielni Mieszkaniowej „[...]” w Ł.

przy udziale interwenienta ubocznego [...] Zakładów [...] w Ł. w upadłości

o przyjęcie w poczet członków spółdzielni i przydział lokalu

na skutek kasacji powodów

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 3 września 1996 r., sygn. akt I ACr [...]

oddala kasację i wniosek strony pozwanej o zasądzenie kosztów.

U Z A S A D N I E N I E

Powodowie: K. W., A. D., H. K., W. Z. i S. P. wystąpili z pozwami przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „[...]” w Ł. domagając się zobowiązania pozwanej do przyjęcia ich w poczet członków i przydzielenia każdemu z nich określonego lokalu na zasadach spółdzielczego prawa do lokalu. Powodowie powołali się na umowę zawartą w dniu 18 listopada 1987 r. przez pozwaną Spółdzielnię z ich pracodawcą - [...] Zakładami [...] (obecnie w likwidacji), zgodnie z którą pozwana w zamian za określoną kwotę świadczoną przez Zakłady na spłatę kredytu bankowego, zobowiązała się przyjąć w poczet członków i przydzielić lokale wskazanym pracownikom tego Zakładu.

Sąd Wojewódzki w Ł. zarządził połączenie tych spraw do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia, a następnie wyrokiem z dnia 31 sierpnia 1994 r. uwzględnił żądanie powodów w całości stwierdzając nadto, że pozwana Spółdzielnia ma przydzielić opisane lokale „bez obowiązku uiszczenia wkładu mieszkaniowego”.

Sprzeciw pozwanej Spółdzielni złożony od powyższego wyroku, w którym wносиła o uchylenie wyroku i oddalenie powództwa, został odrzucony przez Sąd Wojewódzki w Ł. postanowieniem z dnia 21 listopada 1994 r. Na skutek zażalenia strony pozwanej od wymienionego postanowienia Sąd Apelacyjny w [...] postanowieniem z dnia 10 kwietnia 1995 r. uchylił zaskarżone orzeczenie uznając, że wyrok wydany w dniu 28 lutego 1994 r. jest w istocie wyrokiem zaocznym, choć nie zamieszczono w nim takiej wzmianki, a zatem stronie pozwanej przysługuje sprzeciw do tego wyroku.

Po rozpoznaniu sprzeciwu Sąd Wojewódzki w Ł. wyrokiem z dnia 28 lutego 1996 r. utrzymał w mocy wyrok zaoczny zwiększając zasądzone od strony pozwanej koszty procesu. Sąd ten ustalił, że w dniu 4 lipca 1978 r. pozwana Spółdzielnia i Zakłady [...] w Ł. zawarły umowę odnośnie czasowego przeznaczenia w budynku nr [...], należącym do Spółdzielni, 64 mieszkań

na hotel robotniczy tych Zakładów. Zakłady [...] zobowiązały się wówczas uiścić tytułem wkładów lokatorskich, za wszystkie objęte umową mieszkania, kwotę 2.492.517 zł (przed denominacją). Strony umowy uzgodniły przy tym, że po zakończeniu działalności hotelu i po zwolnieniu mieszkań nastąpi zwrot Zakładom wpłaconych wkładów na zasadach obowiązujących członków Spółdzielni w dniu zwolnienia budynku. Zakłady przekazały pozwanej ustaloną kwotę wkładów oraz kwotę 62.000 zł (przed denominacją) tytułem 20 udziałów i wpisowego.

Następnie w dniu 18 listopada 1987 r. te same strony zawarły nową umowę, mocą której Zakłady [...] zobowiązały się do przekazania na rzecz Spółdzielni kwoty 22.300.000 zł (przed denominacją) na jednorazową spłatę kredytu zaciągniętego przez Spółdzielnię w banku na budowę budynku Nr [...], a Spółdzielnia zobowiązała się przyjąć w poczet członków osoby skierowane przez te Zakłady i przydzielić im mieszkania w przedmiotowym budynku na warunkach lokatorskiego prawa do lokalu. W umowie ustalono, że przyjęcie na członka i przydział lokalu osobom wskazanym przez Zakłady [...] miało nastąpić po uprzednim złożeniu przez nie deklaracji przystąpienia do Spółdzielni wpłaceniu opłat kandydackich, wpisowych i udziałów członkowskich oraz zgromadzenia obowiązującego wkładu mieszkaniowego. Zakłady [...] uiściły ustaloną kwotę 22.300.000 zł. Pozwana Spółdzielnia do kwietnia 1990 r. przyjęła w poczet członków i przydzieliła lokale około 30 osobom wskazanym przez Zakłady, a następnie w czerwcu 1990 r. dokonała zmian w statucie wykreślając normę przewidującą dopuszczalność przyjmowania na członków osób wskazanych przez organy administracji państwowej lub zakłady pracy.

Kolejnych wniosków osób wskazanych przez Zakłady [...], w tym i powódek, które złożyły deklaracje o przyjęcie do Spółdzielni i przydział lokali, zajmowanych w ramach hotelu robotniczego, pozwana nie uwzględniła.

Mając na względzie treść umów zawartych przez Spółdzielnię z Zakładami [...] oraz treść art. 393 kc, a także art. 16 § 1 prawa spółdzielczego z 1982 r. Sąd Wojewódzki uznał że roszczenia powodów są uzasadnione, gdyż zmiany w statucie nie mogą działać wstecz. Zdaniem tego Sądu skoro Zakłady [...] przekazały pozwanej Spółdzielni w oparciu o pierwszą umowę należność z tytułu wkładów to i ta umowa ma charakter umowy o świadczenia na rzecz osoby trzeciej, a zatem powodowie nie są zobowiązani do wpłaty wkładu. W tej sytuacji Zakładom nie przysługuje od Spółdzielni zwrot równowartości wkładów, nie mogła więc ta wierzytelność być zgłoszona do potrącenia. Sąd ten nadto powołał się na stanowisko Sądu Apelacyjnego w [...] wyrażone w sprawie II C [...].

Pozwana Spółdzielnia wniosła rewizję do powyższego wyroku w części dotyczącej rozstrzygnięcia, iż powodowie nie mają obowiązku uiszczenia wkładów mieszkaniowych, zarzucając naruszenie art. 393 kc, art. 498 § 1 kc i art. 218 § 3 prawa spółdzielczego, a także postanowień zawartych w § 5 pkt 1 umowy z dnia 18 listopada 1987 r. Skarżąca nadto zarzuciła, iż powołanie się na pogląd Sądu wyrażony w innej sprawie, nie może mieć przesądzającego znaczenia.

Wyrokiem z dnia 3 września 1996 r. Sąd Apelacyjny w [...] zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił wyrok zaoczny z dnia 31 sierpnia 1994 r. w pkt 1, 2, 3 i 4 w części rozstrzygającej, że przydział lokali ma nastąpić bez obowiązku uiszczenia wkładów i orzekł „że przydział lokali ma nastąpić z obowiązkiem uiszczenia wkładu”, orzekł też o kosztach procesu. Sąd ten uznał, że w sprawie doszło tylko do naruszenia prawa materialnego przez nieprawidłowe zastosowanie art. 393 kc w związku z art. 16 § 1 prawa spółdzielczego. Podkreślił, że z niewątpliwych ustaleń Sądu I instancji wynika iż druga umowa z dnia 18 listopada 1987 r. miała charakter umowy o świadczenie na rzecz osób trzecich. Strony umowy w § 5 ustaliły, że Spółdzielnia w zamian za otrzymane od Zakładów [...] środki finansowe

w kwocie 22.300.000 zł przeznaczone na spłatę kredytu bankowego, zobowiązała się przyjąć na członków osoby wskazane przez te Zakłady i przydzielić im mieszkania w budynku nr [...] na warunkach lokatorskiego prawa do lokalu, jednakże po dokonaniu przez te osoby opłat wpisowego, udziałów i wkładu mieszkaniowego. Zarówno powołany § 5 umowy jak i § 4 przewidujący sposób spłaty tych środków przez Spółdzielnię na rzecz Zakładów całkowicie eliminują powódki z osiągnięcia korzyści finansowej z tejże wpłaty.

Nadto Sąd ten podkreślił, że wbrew odmiennej ocenie Sądu I instancji, nie można przyjąć aby wcześniejsza umowa z dnia 4 lipca 1978 r. miała charakter umowy o świadczenie na rzecz osób trzecich, a więc aby środki wpłacone przez Zakłady [...] w ramach tej umowy mogły być zaliczone na poczet wkładów mieszkaniowych osób skierowanych do Spółdzielni w oparciu o umowę zawartą w wiele lat później. Umowa z dnia 4 lipca 1978 r. dotycząca wyrażenia przez Spółdzielnię zgody na czasowe przeznaczenie przez Zakłady [...] na hotel robotniczy mieszkań przydzielonych tym Zakładom, z puli będącej w dyspozycji Prezydenta Ł., przewidywała wprowadzenie uiszczenia przez te Zakłady wartości wkładu za wszystkie 64 mieszkania w kwocie 2.492.577 zł, ale zastrzegała równocześnie zwrot należności na rzecz Zakładów po zwolnieniu budynku na zasadach obowiązujących członków Spółdzielni w dniu zwolnienia. W związku z tą umową same Zakłady, jako osoba prawna ubiegały się o członkostwo i złożyły w imieniu własnym deklarację członkowską, dokonały też wpłaty wkładów, wpisowego i udziałów.

Sąd ten nadto podkreślił, że nieuprawnionym było powoływanie się przez Sąd I instancji na stanowisko Sądu Apelacyjnego wyrażone w sprawie II C [...] skoro w sprawie tej zagadnienie wkładu nie było przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia wobec braku roszczenia w tym zakresie.

W kasacji wniesionej od wymienionego wyroku powodowie powołali się na podstawę przewidzianą w art. 393¹ pkt 2 kpc zarzucając wadliwe zastosowanie art. 390 § 1 kpc w brzmieniu obowiązującym przed 1 lipca 1996 r.

Skarżący wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt 1 i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania ewentualnie uchylenie w tej części również wyroku Sądu Wojewódzkiego w Ł. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powodowie oparli kasację tylko na podstawie przewidzianej w art. 393¹ pkt 2 kpc, a konkretnie na zarzucie wadliwego zastosowania w sprawie art. 390 § 1 kpc w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 lipca 1996 r. Zdaniem skarżących uchybienia Sądu Wojewódzkiego, jeżeli w ogóle miały miejsce, to dotyczyły wykładni oświadczeń woli zawartych w umowach z dnia 4 lipca 1978 r., z dnia 18 listopada 1987 r., a błędna wykładnia oświadczeń woli mogłaby być zakwalifikowana tylko jako sprzeczność ustaleń z treścią zebranego materiału, a nie jako naruszenie prawa materialnego. Sąd Apelacyjny nie był więc władny dokonać zmiany wyroku, a co najwyżej uchylić go i przekazać sprawę w zaskarżonej części do ponownego rozpoznania. Naruszenie prawa procesowego zdaniem skarżących miało wpływ na wynik sprawy, gdyż Sąd II instancji zmieniając częściowo wyrok pozostawił bez rozstrzygnięcia problem wysokości wkładu, chociaż stanowiska stron w tym zakresie były rozbieżne. Skarżący nadmienili, że od początku deklarowali chęć rozliczenia się z tytułu przydziału lokali na prawach spółdzielczego prawa do lokali, ale wcześniej uważali że rozliczenie to winno nastąpić z Zakładami [...], a dopiero obecnie okazało się że rozliczenie winno nastąpić ze Spółdzielnią.

Z uwagi na treść zarzutu powołanego w kasacji zasadniczego znaczenia nabiera problem odróżnienia ustaleń treści oświadczenia woli od wykładni uprzednio ustalonej treści oświadczeń woli oraz wysnucia wniosków prawnych z tych oświadczeń.

Ustalenie treści oświadczeń woli, a więc ustalenie istnienia lub nieistnienia oświadczenia woli (jedno czy dwustronnego), a zatem czy zostało ono złożone, a także w jakich okolicznościach to oświadczenie miało miejsce, a

w szczególności czy zachodzą wady oświadczenia woli, należy jak dość zgodnie przyjmuje się w doktrynie, do ustaleń faktycznych nie podlegających kontroli w ramach zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Natomiast wykładnię oświadczeń woli i związaną z tym kwalifikację prawną, według utrwalonego w doktrynie poglądu należy ujmować jako prawo materialne. Przemawia za tym ta okoliczność, że wykładni dokonuje Sąd bądź to na podstawie jakiejś szczególnej normy interpretacyjnej, bądź na podstawie ogólnej normy zawartej w art. 65 kc. Kwalifikacja prawna czyli wysnucie wniosków prawnych z oświadczeń woli (jedno czy dwustronnych), których treść ustalono i wyjaśniono jest zagadnieniem prawnym, gdyż chodzi o subsumcję pod przepis prawny. Błędy popełnione w tym przedmiocie oznaczają naruszenie prawa materialnego przez jego niewłaściwe zastosowanie. Za takim stanowiskiem wypowiedział się też bezpośrednio lub pośrednio Sąd Najwyższy między innymi w uzasadnieniach orzeczeń: z dnia 9 sierpnia 1974 r. II CR 435/74 (OSNCP z 1975 r. z. 6, poz. 100) i z dnia 21 lutego 1977 r. IV CR 2/77 (OSNCP z 1977 r. z. 11, poz. 221).

W świetle treści art. 393 § 1 kc strony mogą się umówić, że objęte umową świadczenie dłużnik spełni na rzecz osoby nie będącej stroną umowy i w ten sposób wykona swoje zobowiązanie. Osoba trzecia nie musi skorzystać z uczynionego na jej rzecz zastrzeżenia, może je przyjąć lub odrzucić. W przypadku przyjęcia nabywa prawo względem dłużnika, mimo że sama nie była stroną umowy, do żądania spełnienia świadczenia, ale tylko w granicach określonych umową.

Z treści umowy zawartej przez pozwaną Spółdzielnię z Zakładami [...] w dniu 18 listopada 1987 r. wynika że Spółdzielnia, w zamian za w istocie długoterminową pożyczkę uzyskaną od Zakładów, zobowiązała się przyjąć na członków osoby wskazane przez te Zakłady i przydzielić im mieszkania na warunkach lokatorskiego prawa do lokalu, ale po uprzednim złożeniu przez te osoby deklaracji przystąpienia do Spółdzielni oraz wpłaceniu

opłat kandydackich, wpisowych udziałów członkowskich i wkładów mieszkaniowych. Spółdzielnia zobowiązała się spłacić Zakładom uzyskaną kwotę na warunkach i w terminach jak kredyt zaciągnięty w NBP, przy czym pierwsza rata spłaty miała pochodzić ze środków uzyskanych przez Spółdzielnię od członków tytułem wkładu mieszkaniowego.

Umowę tę Sądy obu instancji trafnie zakwalifikowały jako umowę z art. 393 § 1 kc, ale świadczenie Spółdzielni z tej umowy na rzecz osób wskazanych przez Zakłady (w tym powodów) było uzależnione między innymi od wpłacania przez te osoby wkładów mieszkaniowych.

Jeżeli natomiast chodzi o umowę wcześniejszą z dnia 4 lipca 1978 r. to Sąd I instancji choć prawidłowo ustalił jej treść, to błędnie ocenił, że miała ona charakter umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, a więc dokonał jej błędnej kwalifikacji prawnej. W oparciu o tę umowę, dotyczącą zgody Spółdzielni na wykorzystanie 64 mieszkań na hotel robotniczy, Zakłady [...] dokonały wpłaty wkładów mieszkaniowych za te mieszkania, ale strony umowy zastrzegły, że po likwidacji hotelu wpłata z tego tytułu zostanie zwrócona Zakładom na zasadach obowiązujących członków spółdzielni w dniu zwolnienia budynku.

Stan faktyczny wynikający z tej umowy nie podpadał pod hipotezę przepisu art. 393 § 1 kc. Naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie oznacza błąd w subsumcji, a więc błąd w podciągnięciu konkretnego stanu faktycznego pod abstrakcyjny stan faktyczny zawarty w normie prawnej. Taka sytuacja zachodziła w niniejszym przypadku, a zatem zastosowanie przez Sąd Apelacyjny przepisu art. 390 § 1 kpc w brzmieniu obowiązującym przed 1 lipca 1996 r., w związku z zarzutem naruszenia prawa materialnego, było prawidłowe.

Nietrafny jest też zarzut że Sąd Apelacyjny nieprawidłowo pozostawił nierozstrzygnięty problem wysokości wkładów czy zasad jego obliczenia. Sąd ten w uzasadnieniu wyraźnie wskazał, że kwestia wysokości wkładów

mieszkaniowych należnych od powodów nie była przedmiotem rozpoznania przez Sąd I instancji i nie mogła być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sąd rewizyjny, gdyż brak było w tym przedmiocie żądania powodów. Przepis art. 321 § 1 kpc wprowadza wyraźny zakaz orzekania ponad żądanie.

W tym stanie wobec tego, że kasacja nie opiera się na uzasadnionej podstawie i brak jest podstawy, którą sąd bierze z urzędu pod rozważenie, należało orzec jak w sentencji (art. 393¹² kpc).

Również oddaleniu podlegał wniosek strony pozwanej o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, gdyż strona nie wykazała aby poniosła konkretne, przewidziane właściwymi przepisami (art. 98 § 2 i art. 99 kpc) koszty postępowania kasacyjnego (odpowiedź na kasację złożył przedstawiciel zarządu, a nie radca, zaś na posiedzeniu w dniu 5 marca 1997 r. nikt nie reprezentował strony pozwanej).

Z powyższych względów orzeczono jak w sentencji.

aw
jb.